POPIS ROCZNY

Z NAUK DAWANYCH
W SZKOŁACH CHEŁMSKICH
XX. SCHOLARUM PIARUM

ODPRAWIONY

W Miesiącu Lipcu w Roku 1785.

w LUBLINIE

w Drukarni J. K. Mci u XX. Trynitarzów.

KLASSA I.

NAUKA CHRZESCIANSKA
dla Obuletnich.

Po wyłożeniu Artykułów Wiary Chrześciańskiey, dawana była Uczniom tey Klaſsy Historya S. starego testamentu:

O ſtworzeniu świata i Człowieka.
O grzechu pierwſzego Człowieka i karze onego.
O Potopie. O Abrahamie i innych Patryarchach.
O Niewoli Egypſkiey. O Podróży Izraelitów na puſzczy i o Prawie piſanym.
O Przymierzu Boſkim z Izraelitami i o bałwochwalſtwie.
O panowaniu Saula, Dawida, Salomona.
O podziale Króleſtwa po śmierci Salomona.
O niewoli Babilońſkiey; i wyyściu z niey Zydów.

MORALNA NAUKA
dla pierwszoletnich.

O powinnosciach dzieci ku Rodzicom.

Co poznaiemy przez naukę moralną?
Iakie potrzeby maią dzieci?
W czym się nieobeydą bez pomocy?
Co się im należy od Rodziców?
Co Rodzicom ſwoim powinny dzieci?
Iak czynią i ſprawuią się dzieci poſłuſzne, ſzanuiące i zawdzięczaiące ſwym Rodzicom?

Wypisy do tey nauki w ięzyku łacińskim.

Qui nobis eſse cariſsimi debent?
Exemplum amoris erga Parentes in Coriolano.
Qui nobis audiendi ſunt?
Suntne omnia facienda quæ a Parentibus imperantur?
Quem fructum percipiunt, qui Parentes colunt?

Exemplum ejuſdem rei in Telecro Spartano, in quodam adoleſcente, & in uno e tribus Regis Cimeriorum filiis.
Quidnam beneficio provocati facere debemus?
Exemplum grati animi in Ænea & Alexandro magno.
Debentne Adoleſcentes majores natu vereri?
Quid cavent Lacedæmoniorum leges de cultu ſenioribus debito.

dla drugoletnich.

O powinnościach wzaiemnych Ucznia i Nauczyciela; Sługi i Pana.

Czyie mieyſce i w czem zaſtępuią Nauczyciele?
Czego potrzebuie Uczeń od Nauczyciela? a czego Nauczyciel od Ucznia?
Co się Uczniowi należy od Nauczyciela, a co iemu powinien Uczeń; i iak się ſprawuie Uczeń pełniący powinność?
Czego Sługa potrzebuie od Pana? a czego Pan od Sługi?
Co się Słudze należy od Pana, i co iemu powinien Sługa?
Przez co złą ſprawę od dobrey rozeznać można?

Wypisy do tey nauki w ięzyku łacińskim.

Adoleſcentes ament Præceptores ſuos.
Adoleſcentes debent Præceptores ſuos venerari & eſse illis grati. Exemplum ejuſdem rei in Pythagora, Æſchine, Alexandro & Marco Aurelio.
In diſcendis & cognoſcendis rebus quæ vitia vitanda?
Librorum bonorum lectio perneceſsaria.
Docenti debet eſse propositum ut prodeſse diſcenti ut proficere velit.
Modus tractandi ingenia Adoleſcentium.
Adhibenda eſt præcipua cura Parentibus, in eligendis Magiſtris.
Pueri ſtatim ſalubriter inſtituendi, & a vitiis arcendi.
Plurimum prodeſt pueris animum ſubinde relaxare.
Servi pro domino clementi parati ſunt mortem oppetere.
Non multum laudis eſt ei non nocere cui debemus prodeſse.
Adverſus infimos juſtitia ſervanda, ſerviſque moderate imperandum.

GRAM-

G R A M M A T Y K A

dla pierwszoletnich.

O wymawianiu Łaciny na wzór Polszczyzny.

Czém się ludzie różnią od zwierząt?
Iloraka ieſt mowa? Czy iednaka ieſt u wſzyſtkich zrozumiałość mowy? co za pomoc na to?
Co ieſt i iloraka Grammatyka?
W czém ieſt podobna łacina polſzczyznie?
Znamiona piſarſkie które ſą poſpolite dwu tym ięzykom, które ſzczególne, na co się piſzą?
Które ſą prawidła dobrego wymawiania?

O cześciach Mowy (Partes Orationis.)

Po rozbiorze tak polſkiey iako łacińſkiey mowy na ośm części; pokażą w przykładach też ośm części mowy, tudzież uwagi nad każdą wſzczególności powiedzą.

O przypadkowaniu Imion. (Declinatio.)

Co ieſt Przypadkowanie Imion. Wiele ieſt form tak polſkich iako łacińſkich; i iak się podług tych form imiona polſkie i łacińſkie przypadkuią?

O czaſowaniu słów. (Conjugatio.)

Ile ieſt form czaſowania na ſłowa polſkie i łacińſkie?
Powiedzieć czaſowanie ſłowa posiłkowego po polſku i po łacinie bydź *eſse.*
Powiedzieć poiedynczo każdą formę polſką i łacińſką.

O ſkładni. (Constructio.)

Co ieſt ſkładnia i iloraka?
Ilorakie ieſt ſzykowanie wyrazów w mowie? przykłady.
W ſzykowaniu grammatycznym iakim porządkiem idą wyrazy?
Między którémi częściami mowy i w czém zachodzi zgoda?
Czy, i które części mowy rządzą drugiemi?

dla

O Rodzaiach Imion polſkich i łacińſkich.

Które ſą cechy na poznanie imion polſkich rodzaiów ?

Po których cechach poznaiemy iakiego ſą rodzaiu rzeczowniki żywotne tak polſkie iako łacińſkie ? (*substantiva animata.*)

Które cechy na poznanie rodzaiów rzeczowników nieżywotnych tak polſkich iako łacińſkich? (*substantiva inanimata.*)

Przymiotniki (*adjectiva*) polſkie ile maią zakończeń, iaka ieſt reguła na ich rodzaie? (*genera*)

Którego ſą rodzaiu przymiotniki łacińſkie, iaka między temi a polſkiemi zachodzi różnica?

Zaimki, Głoſki i inne wyrazy za imie wzięte, którego ſą rodzaiu ?

O ſtopniowaniu polskim i łacińſkim. (*Comparatio.*)

Iorakie ieſt ſtopniowanie przymiotników w polſzczyznie i w łacinie, i ile ieſt znacznieyſzych ſtopniów ?

Iak się ſtopniuią przymiotniki polſkie i łacińſkie ?

Co ſą, i które przednieyſze poſtaci czyli figury grammatyczne?

O przypadkowaniu polſkim i łacińskim.

Iak się dzieli przypadkowanie polſkie ?

Powiedzą uwagi nad każdą formą przypadkowania polſkiego i łacińſkiego.

O czasowaniu polskim i łacińskim.

Co wiedzieć mamy w powſzechności o formach czaſowania polſkiego, i iakie ſą uwagi nad każdą formą?

Czaſowanie łacińſkie w czem ieſt podobne polſzczyznie, które w nim czaſy uważać należy, i iak się czaſuią niektóre łacińſkie słowa nieforemne? (*Irregularia.*)

O Pisowni polskiey i łacińskiey (*Ortographia.*)

Które ſą prawidła piſowni polſkiey, a które łacińſkiey?

IĘZYK

IĘZYK ŁACIŃSKI.

Pierwszoletni powiedzą z pamięci i na ięzyk oyczyſty z okazaniem prawideł grammatycznych przełożą :

1. *Bayki Fedra naſtępuiące* — Lupus & Agnus — Ranæ Regem petentes. — Canis per fluvium carnem ferens. — Ranæ ad ſolem. — Rana rupta. — Muli & latrones. — Viatores & Latro. — Canis & Lupus. — Vulpes & Draco. — Lepores vitæ pertæsi. — Muſtella & mures.
2. *Niektóre wyiemki z Cycerona i Seneki :* Improbi hominis eſt mendacio fallere. — In vitio eſt qui non obsiſtit si poteſt injuriæ. — Inhumanum verbum eſt ultio. — Non quam diu ſed quam bene vixeris refert.

Drugoletni powiedzą z pamięci, i z okazaniem wſzelkich prawideł grammatycznych na ięzyk oyczyſty tłumaczyć będą :

1. *Bayki Fedra naſtępuiące :* Æſopus & petulans. — Socratis dictum. — Pavo ad Junonem. — Naufragium Simonis. — Homo & Asinus.
2. *Z Korneliusza Nepoſa :* Vitas Themiſtoclis. — Ariſtidis. — Cimonis. — Cononis.
3. *Liſty Cycerona :* ad Lentulum. — ad Curionem. — ad Cælium. — ad Philippum Proconſulem Ciliciæ. — ad Alienum Proconſulem Græciæ. — ad Paulum Conſulem designatum. — ad Tironem.

J E O G R A F I A

dla obuletnich.

Iakie ſą granice, długość i ſzerokość Europy, Azyi, Afryki i Ameryki ?

W każdey części świata które ſą znacznieyſze państwa, miaſta ſtołeczne, i znakomitsze miaſta portowe ?

Które ſą wyſpy, półwyſpy, międzymorza, przylądki, góry, morza, odnogi i cieśniny morſkie, tudzież znakomitſze rzeki w każdey części świata ?

ARYTME-

ARYTMETYKA.

Pierwszoletni przez rozmaite przykłady wprawiani byli w Dodawanie, Odeymowanie, Mnożenie, i Dzielenie liczb tak ieden iako różny gatunek znaczących. Dla łatwieyſzego ieſzcze rozwiązania zadań rozmaitego rodzaiu, poprzedziła wiadomość o wagach i miarach.

Drugoletni odpowiedzą na zapytania tyczące się liczb ułomkowych, to ieſt; co się ma rozumieć przez liczbę łamaną? Z iakich się części ſkłada? Co każda wſzczególności oznacza? Iak poznać który ułomek ieſt większy, a który mnieyſzy? Wielorakie ſą ułomki? Iak się ſprowadzaią ułomki do iednakowego mianownika? Iak się ułomki dodaią? odeymuią? mnożą? dzielą?

Początki Miernictwa.

Co do rozmiaru prostokątów.

Co liniia proſtopadła? Co proſtokąt? Co kwadrat? Co pole iego? Co obwod kwadratu?

Iak znaleść pole proſtokąta lub kwadratu?

Iakie ſą miary liniiowe, i czym się różnią od nich kwadratowe?

Zadania w przykładach na znalezienie pola, długości, ſzerokości proſtokąta, gdy z trzech rzeczonych ilości dwie dane będą.

Co do figur pełnych albo brył.

Co ieſt ſześcian? Co ſześcian proſtokątny? Co podſtawa? Co wyſokość ſześcianu?

Iak znaleść pełność, wyſokość, powierzchnią ścian wſzyſtkich iakiego ſześcianu? Zadania.

CWICZENIA DOMOWE.

Na Cwiczenia domowe dawane były przykłady Arytmetyczne. Tłomaczenia ięzyka łacińſkiego na oyczyſty: a po wprawieniu się w takowe przekładanie; z oyczyſtego ięzyka na łacińſki tłumaczyli moralne kawałki z

autorów

autorów Klafsycznych wyięte, z zaftanowieniem się nad przednieyfzemi mowienia fpofobami, i przyftofowaniem uwag grammatycznych.

Naoftatek formowane tak w domu iako w fzkole przez siebie charaktery, uczniowie tey klafsy pokażą.

NAUKI NAUCZYCIELA MATEMATYKI

W KLASSIE II.

JEOMETRYA.

Wiadomości o liniiach prostych, o kole i kątach.

Z iakiey pobudki udano się do uftanowienia pewney długości czyli miary, do któreyby wfzelkie inne długości niewiadome ftofowane były?

Długość wfzelka wyraża się przez liniie, a tych dwóch około iednego punktu nachylenie tworzy kąt i obwód koła.

O podziale koła, kątach proftych, oftrych, roztwartych, przyległych.

Twierdzenie. Summa dwóch kątów przyległych równa się dwóm kątom proftym, a w wierzchołku przeciwległe fą równe.

O przystosowaniu Troykątów z przystosowaniem do rozwiązania zagadnień.

Twierdzenie. Dwa Troykąty mogą przystać do siebie, w których fą dwa boki równe, i kąty między niemi zawarte równe. Wyliczenie infzych przypadków.

Twierdzenie. W Troykącie kąt zewnętrzny, więkfzy od wewnętrznego naprzeciw leżącego. W Troykącie kąt przeciwny bokowi więkfzemu, więkfzy ieft od kąta przeciwnego bokowi mnieyfzemu.

Twierdzenie Od śrzodka linii proftey wyprowadziwfzy proftopadłą, każdy punkt na niey będący ieft równoodległy od obudwóch iey końców. *Zagadnienia tyczące się linii prostopadłych, i wykreślenia Troykątów.*

O Liniiach

O Liniiach Równoodległych i Równoległobokach.

Wyłożenie kątów iednoftronnych, wewnętrznych, na przemian.

Twierdzenie. W każdym Równoległoboku, boki i kąty przeciwne fą równe. *Wnioski. Zagadnienia względem wykreślenia Kwadratu, Proftokąta i t. d.*

O Kątach w Figurach proftokreślnych.

Twierdzenie. Kąt zewnętrzny Troykąta równy ieft dwóm wewnętrznym przeciwnym. W każdym Troykącie fumma trzech Kątów równa się dwóm proftym.

Twierdz: W każdey figurze proftokreślney Kąty wewnętrzne ważą dwa razy tyle Kątów proftych, ile ieft boków odiąwfzy liczbę 4. a zewnętrzne cztery kąty profte.

O Równoległobokach i Troykątach równych co do powierzchni, i zamienieniu Figur na Troykąt, lub Proftokąt.

Twier. Dwa Równoległoboki maiące wfpólną podftawę i wyfokość fą równe. Infze zdarzenia.

Twier. Troykąt maiący tęż famę podftawę i wyfokość co Równoległobok, ieft połową iego. *Zagadnienia względem zamiany figur na proftokąt lub Troykąt.*

Twier. Ieżeli w Równoległoboku poprowadzimy przekątną, a przez punkt iey liniie równoodległe do boków; dwa proftokąty przez nie zrobione będą równe.

O podniesieniu liczb do Kwadratu, i wyciągnieniu pierwiaftku Kwadratowego.

Co nazywamy Kwadratem liczebnym? Iak się podnosi liczba do Kwadratu fpofobem rozbiorowym, i fkróconym?

Iaki ieft fpofób wyciągnienia pierwiaftku Kwadratowego przez rozbiór i fkrócenie tak w liczbach całkowitych iak ułomkowych?

O dodawaniu i odeymowaniu Kwadratów.

Twier. Kwadrat z przeciwproftokątney Troykąta proftokątnego, ieft równy dwóm Kwadratom z boków.

Twier.

Twier. W Troykącie rozwartokątnym Kwadrat boku przeciwnego Kątowi roztwartemu większy, a Kątowi oftremu mnieyszy od dwóch Kwadratów z boków.

O Liniiach ftycznych z Kołem i o Kątach przy okręgu lub za okręgiem Koła będących.

Twier. Proftopadła ciągniona od śrzódka cięciwy przechodzi przez śrzodek Koła II. Liniia proftopadła od śrzodka Koła fpuszczona na cięciwę przypada na iey śrzodek. III. Liniia profta prowadzona od śrzodka Koła do cięciwy śrzodka ieft do niey proftopadłą. *Zagadnienia względem narysowania Koła, i kreślenia ftycznych.*

Twier. Kąt w śrzodku Koła, dwa razy ieft większy od Kąta przy okręgu, na iednym wspieraiącego się łuku.

Twier. Summa Kątów w odcinkach na przemian równa się dwóm Kątom proftym. Kąt odcinka równa się Kątowi w odcinku na przemian. *Zagadnienia.*

O proporcyi i podobieństwie Figur.

Co ieft ftofunek, co proporcya, iakie iey własności?

Twier. Ile razy bok iakiego Troykąta przedłużemy, i przez przedłużenia końce pociągniemy liniie równoodległe, tyle razy i boki drugie przedłużone będą.

Twier. Dwa Troykąty równokątne maią proporcyonalne boki przeciwne Kątom równym. A gdy boki około Kątów równych proporcyonalne: Troykąty będą równokątne.

Twier. Dwie figury podobne po podzieleniu ich na Troykąty, zachowuią odpowiadaiących Troykątów podobieństwo. *Zagadnienia względem odrysowania Figur podobnych, i znalezienia linii proporcyonalnych.*

O Stosunkach powierzchni figur podobnych.

Twier. Gdy cztery liniie fą w proporcyi proftokąt ze fkraynych równy proftokątowi ze śrzednich. *Wnioski.*

Twier. Dwie cięciwy przecinaiące się w Kole fą w ftofunku odwrótnym. Dwie liniie przecinaiące Koło fą w ftofunku odwrótnym części ich za Kołem.

B2 *Twier.*

Twier. Stosunek dwóch prostokątów składa się ze stosunku boków. Powierzchnie Kwadratów są w stosunku dwumnożnym.

Twier. Prostokąty podobne maią się do siebie iak Kwadraty boków odpowiadaiących. Toż Troykąty. Toż iakiekolwiek Figury podobne.

O Wielokątach foremnych.

Twier. Bok sześciokąta foremnego, równy promieniowi.

Twier. W każdy wielokąt można wpisać Koło i opisać z iednego śrzodka.

Twier. Powierzchnia wielokąta opisanego równa się Troykątowi maiącemu za wysokość promień Koła, a za podstawę obwód wielokąta. Wpisanego zaś Troykotowi zrobionemu z prostopadłey na bok iego spuszczoney; i obwodu.

Wiadomości tyczące się użycia Transportatora, Cerkla proporcyonalnego, podziałki i t. d.

JEOMETRYA PRAKTYCZNA.

Uwagi względem wykreślenia na papierze figur podobnych figurom na gruncie. Względem wymierzenia na gruncie linii prostey.

Zagad. Znaleść odległość celu za pomocą żerdzi, stolika ieometrycznego, Kątomierza. Wymierzyć dwóch mieysc niedostępnych odległość przez stolik i kątomierz, iako też dostępnych.

Zagad. Wymierzyć pole z iednego stanowiska gdy iest otwarte, lub nie otwarte. Wyrazić granice lasu, stawu, ieziora, pól, miasta, zabudowania, i t. d.

Zagad. Wyciąć las w perspektywę. Wyznaczyć bieg rzeki. Wyznaczyć drogę w lesie, między polami, w mieście.

Zagad. Odrysować mappę iakiego kraiu rozległego przez stolik, przez kątomierz, samey tylko podziałki i przenośnika używaiąc.

Z praktyczney w tym względzie roboty, to iest z wymiaru i ułożenia mappy gospodarskiey, folwark i grunt przy mieście do XX. Piiarów należący wyrażaiącey; tłumaczyć się będą. O

Co ſą Logarytmy? *Uwaga* nad cechą Logarytmów. Mnożenie, dzielenie, podnoſzenie liczb do Kwadratu, wyciągnienie pierwiaſtku, proporcya iak się odbywa przez Logarytmy?

TRYGONOMETRYA.

Uwagi względem Troykąta w Koło wpiſanego. Co ieſt wſtawa? co doſtawa? *Wnioski.*

Twier. W każdym Troykącie boki tak się maią do siebie, iak wſtawy Kątów tym bokom przeciwnych.

Przystosowanie. Maiąc na polu wymierzoną podſtawę i dwa przy niey Kąty, które czynią liniie wykierowane od końców podſtawy ku iednemu celowi, znaleść tych linii długość. W Troykącie proſtokątnym maiąc przeciw proſtokątną i ramie Kąta proſtego; znaleść bok trzeci i dwa inſze Kąty.

Twier. Summa dwóch boków Troykąta tak się ma do ich różnicy, iak ſtyczna połowy ſummy dwóch Kątów przeciwnych, do ſtyczney połowy różnicy tychże Kątów. *Przystosowanie.* Wyznaczyć przez rachunek odległość dwóch mieyſc niedoſtępnych.

Twier. Podſtawa Troykąta tak się ma do ſummy dwóch boków, iak różnica tychże boków do różnicy odcinków podſtawy. *Przystos.* Maiąc wiadome trzy boki Troykąta, znaleść przez rachunek Kąty iego.

O wyznaczeniu wysokości przez rachunek.

Zagad. Wyznaczyć wyſokość do którey przyſtąpić można. Wyznaczyć wyſokość niedoſtępną.

Zagad. Znaleść część wyſokości. Wyznaczyć wyſokość względem którey mierniczy na dole znayduie się, i przeciwnie.

Zagad. Wyznaczyć wyſokość z okna. Za pomocą zwierciadła. Za pomocą cienia. Za pomocą kiia.

WIADO-

WIADOMOSC OGRODNICZA.

O założeniu Ogrodów, ich pożytku, uprawie ziemi.
O zagrodzeniu Ogrodów, i ich przyiemności.
O drzewach Owocowych i ich rozmnożeniu.
O przefadzeniu drzew, obcinaniu gałęzi, chorobach drzew ich leczeniu.
O Grufzach, Jabłoniach, Sliwach, Wiśniach. O krzewinach niektórych iako to Orzechach, Agreście, Porzyczkach, Malinach.
Do ięzyka Łacińfkiego użyte było dzieło Autora Klassycznego, którego przednieysze i pięknieysze kawałki, a do tey stosowne materyi mówić z pamięci i tłumaczyć będą.

W KLASSIE III.

L O I K A.

Wstep, w którym się dowodzi, iż w naturze fzukać prawideł Loiki powinniśmy.

O wyobrażeniach rzeczy podpadaiących pod zmysły.

Która ieft z władz dufzy naypierwfzą? Iak władze iey proftować należy?
Co pod imieniem natury rozumiemy? Iak ta pomaga nam do nabycia poznań rzeczy?
Z iakiey pobudki dziecko nabywa poznania rzeczy?
Czyli natura błędy nafze poprawia? i zaco ie poprawiać przeftaie?
Wierne trzymanie się drogi od natury wfkazaney, którą przyfzliśmy do poznania rzeczy iakiey, ieft iedynym prawidłem do nabycia dalfzych poznań.
Drogą tą od natury podaną ieft Rozbior. Coż ieft?
Myśl nafza czyli pod Rozbior podpaść może?
Co przez wyobrażenia rozumiemy? Iak nabywamy wyobrażeń dokładnych i poznań prawdziwych?

W na-

W nabywaniu wyobrażeń iaki porządek zachować należy?
Iakie ſą początkowe wyobrażenia? Iak się z nich inſze formuią?
Za co wyobrażenia poiedyncze ſtaią się powſzechnemi?
Iaki formuią układ wyobrażenia naſze, i iaką ſztuką?
Czyli podług natury rzeczy formuiemy klaſsy
Rozkład wyobrażeń naſzych na rodzaie i gatunki możeż mieć granice? Zaco się gatunki mieſzaią.
Iſtoty rzeczy nie ſą nam wiadome, a zatym wyobrażenia rzeczy nie ſą zupełne.
Iakim ſpoſobem nauki maią bydź traktowane.

O wyobrażeniach rzeczy nie podpadaiących pod zmysły.

Iak ze ſkutków dochodzimy przyczyn?
Iak dochodzimy *Przyczyny Naypierwszey?*
Co ſą ſprawy, co nałogi, i iak ich nabywamy wyobrażeń?
Wyobrażenia *cnoty*, *występku*, *moralności* nabywamy przez zmyſły.

F I Z Y K A.

O Ziemi w ogulności.

Powierzchnia ziemi wydaie się bydź płaſką, ale doświadczenia o iey okrągłości przekonywaią.
Nierówności, które się na powierzchni ziemi znayduią iey koliſtości znacznie nieodmieniaią.
Ciężkość ieſt przyczyną, iż wſzyſtkie ciała utrzymuią się na ziemi.
O powierzchności ziemi. — Warſtach w niey. — Stanie gór. — przyrodzeniu gór ogniſtych — trzęsieniu Ziemi.

O Rzekach.

Woda na niżſze mieyſca zawſze ſpada; przyczyną tego ieſt ciężkość wody.
Płynienie rzek, wſkazuie nam położenie mieyſc iednych względem drugich. — Morze niżey leży niżeli ląd ciągły i wyſpy.
Byſtrość rzek powiękſza się ściśnieniem koryt, moſtami, wezbraniem wód i t. d.

O tamach

O tamach rzek i przyczynie, dla którey po gorętſzych kraiach tamy nie kładą.
Wody rzeczne zawſze ſą z obcemi cząſtkami pomieſzane, co ieſt przyczyną różnych warſt w wodzie.
Początek rzek, ich wielkość, i koniec.

O wodzie w powszechności.

Przyrodzenie wody. — Marznienie iey. — Właſność lodu.
Które zowiemy wodami miękkiemi, które twardemi?
Woda w rurkach ſpółkuiących do iednakowey wyſokości dąży; zatém w górę wytryſkać może.
Parcie wody na dno naczynia, równa się ciężarowi wody ſłupa pionowego.
Mała ilość wody znaczne ciśnienie ſprawić może.
Woda ſtoiąca więcey prze, niż płynąca.
Przyczyna zaco ciało gatunkowo cięższe od wody w niey tonie, a lżeyſze po niey pływa.
Woda naokoło ciała płynącego płynie, i opór czyni.
O kſztałcie ciał pływaiących.

O Wiatrach i Obłokach.

Powietrze ieſt ciałem. — Iego przyrodzenie.
Co wiatr? — Co powietrzokrąg? — Skąd poznać kierowanie wiatrów?
O przeſzkodach wiatru i iego wzroście.
O wiatrach iednoſtaynych. — O wiatrach naſzych. — O wiatrach wilgotnych. — Suchych, ich przyrodzeniu.
O farbie nieba. — Właſności obłoków. — Ich tworzeniu się. Skąd deſzcz, roſa, śnieg, mgła, grad.

O Ogniu Elektrycznym.

Co Elektryczność? — Znaki iey — wielorako ciało elektryczne? — Co wyſpa — Co ſpołeczność. — Co elektryzowanie? wieloraki ſpoſób elektryzowania?
Materya Elektryczna dąży do równowagi. Doświadczenia. Elektryczna materya ſzypko płynie.
Szkła wzmacniaiące co ſą? Które w nich wierzchy uważamy? Dla czego Elektrycznością bywaią napełnione. Dziel-

Dzielność Elektryczności — Iſkra Elektryczna? — Co zgromadza Elektryczność.
Wykład dzwonków brzmienia. *Wnioski.*
Materya elektryczna proch ſpirituſy, świece świeżo zadmuchnięte zapala — Szarpnienie ſprawuie.
Różne ſpoſoby imitowania błyſkawicy.
Materya elektryczna wzroſt roślinom pomnaża — Choroby leczy. — Iaka ieſt w ſwoim początku?

O Piorunach.

Piorun ieſt materyą Elektryczną. *Poſtrzeżenia.*
Iak pioruny oddalać? — Co czynić podczas grzmotów?
O świetle północnym i przyczynie zaco się na północ pokazuie?

O Swietle.

Swiatło słoneczne po liniiach proſtych rozchodzi się — Odbiia się od zwierciadeł. — Iako i ciała inſze świecące.
Drobność i prędkość światła ieſt bardzo wielka.
Obrazy rzeczy tak daleko zbieraią się w zwierciedle iak daleko ſą przed zwierciadłem.
Swiatło zmnieyſza się przez powietrze, tudzież łamie się przechodząc przez ciała przezroczyſte. *Doświadczenia.*
Wielorakie ſą ſoczewki? Iak się tłumaczy łamanie światła w obudwoch powierzchniach ſoczewki?
Opiſanie oka ludzkiego. — Co farby, które pierwiaſtkowe a które pochodne?
Promienie słoneczne łamaniem dzielą się na różne farby.

A L G I E B R A.

Co za różnica zachodzi między Algiebrą i Arytmetyką?
Z iakiego powodu wprowadzone ſą znaki w działania Algiebraiczne?
Na wiele części dzieli się rozwiązanie każdego w Algiebrze działania? Wyſzczególnienie ich na przykładzie:
Antoni ma 60. Zł: Bernard 15. Antoni zyſkuie dwa razy tyle co Bernard, i ma tylko 3. tyle co on.

Złodziey uciekaiący ubiega na dzień mil 5. Pogoń w 8. dni za nim wysłana, uieżdża mil siedm. Za ileż dni pogoń dożenie złodzieia?

Naymuie kto pewną liczbę robotników męſzczyzn i kobiet. Ieſt męźſzczyzn 12. więcey niż kobiet. Każdy mężczyzna bierze po gr: 18. kobieta po gr: 15. Wſzyſtkim daie się gr: 810. Ileż ich było w ſzczegòlności?

Ogrodnik poſadził pewną liczbę drzewek w kwadrat i zoſtało mu drzewek 8. chciałby ieſzcze poſadzić iedno drzewko w każdym rzędzie, i przydadź rząd ieden dla zachowania Kwadratu, ale mu do tego niedoſtawało drzewek 11. Ileż było wſzyſtkich drzewek?

Oſoba pewna włożyła w handel $\frac{1}{3}$ maiątku a drugi $\frac{1}{4}$, zoſtało się Złł: 15,000 Iakiż był maiątek cały?

Przyiętemu ſłudze obiecano na rok 36. czer: Zł: i ſuknie. po siedmiu miesiącach odebrał 16. czer: Zł: i ſuknie. Tyle mu się też w rzeczy ſamey należało. W iakich więc pieniądzach przyiął ſuknie?

Oyciec dzieli maiątek między dzieci Pierwſzemu wyznacza 1000. Zł: i piątą część reſzty maiątku. Drugiemu 2000. Zł: i piątą część reſzty maiątku. Trzeciemu 3000. Zł: i piątą część reſzty maiątku i t. d. Po takowym wydziele poſtrzegły dzieci iż się każdemu doſtało zarówno. Iakiż był maiątek, i ile było dzieci?

NAUKI NAUCZYCIELA WYMOWY

W KLASSIE II.

PRAWO PRZYRODZONE

dla obuletnich.

Które ſą wyrazy ogólne dla uniknienia błędów w Nauce z Prawa przyrodzonego wyłożone?

Co

Co trzeba rozumieć przez prawo przyrodzone, co przez powinność?
Co człowieka wzbudza do poznania i zachowania uſtaw natury?
Które ſą przyrodzone potrzeby człowieka?
Iakie ſą przyrodzone Prawa i powinności każdego człowieka?
Iaki ieſt ſtan przyrodzony człowieka?
Co każdy człowiek posiada z przyrodzenia, i w czym innym ludziom niepodlega.
Iakie ſą każdego człowieka względem innych Prawa i powinności przyrodzone?
Bez wzaiemnych praw i powinności, mogliżby ludzie żyć z ſobą?
Iakim ſpoſobem ludzie nabywaią własności dóbr ziemſkich? i czy ieden drugiemu w nabywaniu ich przeſzkadzać może?
Co ieſt uwagi godnego względem dobrowolney ugody i zamiany?
Czyli uſtawy przyrodzone podług mniemania i woli ludzkiey ſą odmienne?

Wypisy łacińſkie do Prawa przyrodzonego: z Cycerona.

Pervertunt homines fundamentum naturæ utilitatem ab honeſtate ſejungentes.
Augere ſuum commodum alterius incommodo eſt contra naturam.
Sumus ad Juſtitiam nati. — Juſtitiæ munera.
Fundamentum juſtitiæ eſt fides: ideſt dictorum conventionumque conſtantia & veritas.
Communi utilitati conſulere debemus &c. &c.

G R A M M A T Y K A
dla Obuletnich.

O wewnętrznym wyrazów znaczeniu.

Czy potrzebna ieſt wiedzieć co który wyraz znaczy?

Iak się zowią wyrazy względem znaczenia. — Co znaczy wſzelki wyraz?

Skąd wyrazy biorą znaczenie ſwoie, i skąd uczyć się mamy ich znaczenia?

Które wyrazy ſą trudnieyſze do poięcia, i iak znaczenia ich dochodzić?

Znaczenie wyrazów po czém miarkować?

Co ſą za przyczyny wyrazów przenośnych (*Troporum*) i iaka ieſt zaſada wſzelkiey przenośni?

Polſkie i łacińſkie przykłady na dwa rodzaie przenośni.

Iak poznawać znaczenie wyrazów przenośnych?

Przenośnie łacińſkie w czym ſą do Polſkich podobne w czem rożne?

O Zrodłosłowie i Słoworodzie (Etymologia & Onomatopeia)

Co ieſt Zrodłoſlow, gdzie i iak ſzukać zrodłoſlowu?

Co ieſt Słoworód, pokazać w przykładzie polſkim i łacińſkim iak z iednego wyrazu rodzą się drugie?

O Składni (de Conſtructione)

Poznanie ſkładni od czego zawiſło. — Poznanie myśli ludzkiey i iey części?

Iak przypadki polſkie i łacińſkie ſłużą na wydanie różnego ſtanu, w którym się znayduią wyobrażenia myślne?

Które ſą Poſtaci trafiaiące się w ſkładni?

Skąd ſkładnia zgody wypływa. — Między któremi wyrazami zachodzi. — Co za oſobliwości zachodzą w łacinie i w polſzczyznie względem ſkładni zgody.

Składnią rządu pokazać we wſzyſtkich częściach mowy Polſkiey i Łacińſkiey. — Podobność i różnicę pokazać łaciny i polſzczyzny względem rządu.

O Iloczasie i Wierszopistwie (de Prosodia & Poesi.)

Co się przez Iloczas rozumie. — Iaki ieſt Iloczas w Polſzczyznie i iakie ſą okoliczności na poznawanie Iloczaſu w ięzyku Łacińſkim? — Przeſtrogi względem poznania Iloczaſu,

Co

Co ieſt wierſzopiſtwo. — Ilorako uważać się powinno? —
Przykłady na wiersze Polſkie. — Uwagi.

Iakie ſą miary wierſza łacińſkiego, iaki podział i nazwiſka? —
Przykłady na różne gatunki wierszów łacińſkich.

IĘZYK ŁACINSKI.

Wſzyſcy tey klaſsy Uczniowie mówić z pamięci, na ięzyk oyczyſty tłumaczyć, i zachodzące z Grammatyki lub z Hiſtoryi ſtarożytney trudności ułatwiać będą. — Nayprzód wyborne Cycerona myśli: Ex Libro de amicitia.

Powtóre Liſty. Cicero: Ad Titum Conſolatoria. — Bithinici ad Ciceronem petitoria. — Ciceronis ſuperiori reſponſoria. — Metelli ad Ciceronem lamentatoria. — Ciceronis ad Metellum excuſatoria — Ejuſdem ad Trebatium hortatoria. — Ejuſdem ad Brutum nunciatoria & hortatoria. — Vatinii ad Ciceronem petitoria. — Ciceronis ad Ligarium nunciatoria & conſolatoria.

Potrzecie. Ex Libro 2. de Natura Deorum: Eſse Deum neminem unquam negare poſse.

Poczwarte. Ex Libris de Officiis : Ex omni vita simulationem diſsimulationemque tollendam eſse. Etiam hoſti fidem ſervandam eſse. *Exemplum in Regulo.*

Popiąte. Pliniusza Liſty: Ad Maximum. — Ad Tacitum.

Poszóste. Z Korneliusza Neposa: Vita Epaminondæ &c.

H I S T O R Y A
dla pierwszoletnich.
Wstęp do Historyi Narodów dawnych.

Co ieſt Hiſtorya? — Ioraka? — Co pomaga do iey nauki? — Co ſą Epochy i Ery? — Iakie ſą ślady przebywaiącey na ziemi wody? — Które mieyſca naypierwey do oſad ſłużyły? — Iakie ſą naydawnieyſze pańſtwa i nayſławnieysze w ſtarożytności.

Opisanie Ziemi.

Iak się dzieli Ziemia? — Gdzie leżały Pańſtwa Aſsyryiſkie i t. d. Co było w Azyi mnieyſzey? — Iakie były miaſta w

Syryi,

Syryi, Chaldei, Perſyi? — Iakie kraie przydadź należy do uformowania dzisieyszey Azyi? — Iakie ſą góry i rzeki? Co o obfitości dawney Aſsyryi? — Iaka odmiana zaſzła w Medyi? — Co to był kley Babilońſki? — Iakie ſą zabytki ſtarożytności koło Damaſzku i Palmiry?

Dzieie Aſsyryyczyków.

Epochy ſławnieyſze. — Początek Monarchii. — Woyny Ninuſa. — Miaſto Niniva. — Rząd Semiramidy. — Miaſto Babylon. — Podział Monarchii. — Rządy Niniwy do iey zburzenia. — Panowanie Królów Babilońſkich.

Dzieie Medów.

Epochy. — Rządy pierwſze Królów. — Opiſanie miaſta Ekbatany. — Panowanie Fraorteſa. — Wkroczenie Scytów. — Oſtatni Królowie Medów.

Dzieie Persów.

Epochy. — Początek Monarchii. — Woyna Cyruſa z Krezuſem Królem Lidów. — Rząd Kambizeſa. — Panowanie Magów. — Wſtęp na Tron Daryuſza i zatargi pierwſze z Grekami. — Wyprawa na Scytów. — Zegluga Scyllaxa. Woyną Daryuſza z Grekami. — Panowanie Artaxerxeſa. O Temiſtoklesie i zakończeniu woyny. — Rządy Daryusza II. — Powſtanie młodego Cyruſa przeciw Artaxerxesowi II. — Traktat Antalcydy i śmierć Artaxerxesa II. Panowanie Ochuſa. — Wyprawa iego do Cypru, Fenicyi, Egiptu. — Upadek Monarchii Perſkiey. — Bitwy pod Granikiem, pod Jssus i Arbellą. — Koniec Panowania Daryuſza III.

Wypiſy łacińſkie do Hiſtoryi z Xiążki Elementarney.

HISTORYA GRECKA
dla drugoletnich.

Kraie dawne Greków. — Dziki Naród w początkach. — Amfiktyon Prawodawca. — Rząd Sparty i prawa Likurga. — Wychowanie dzieci według Likurga. — Rząd Aten i prawa

prawa Solona. — Trybunał Areopag nazwany. — Kſztałt rządu od Solona podany. — Gry Olimpiackie. — Woyna Heraklidów i Lacedemończyków z Meſsanami. — Woyna Greków z Perſami. — Zwycięſtwa Milcyadeſa, Temiſtokleſa, Aryſtydeſa, Cymona. — Pierwſzeńſtwo Ateńczyków w Grecyi. — Zburzenie Aten. — Rządy Filippa Króla Macedońſkiego i śmierć iego. — Dzieła Alexandra Wielkiego i śmierć iego. — Upadek Monarchii Greckiey.

Wypisy Łacińſkie ex selectis Hiſtoriis-

Na ćwiczenia domowe dawane były różne wyiemki z Autorów klaſsycznych do przekładania tak z łacińſkiego na polſki ięzyk, iako z polſkiego na łacińſki, co wſzyſtko z pamięci mówić ſą gotowi.

W KLASSIE III.

PRAWO POLITYCZNE OGOLNE.

Co się rozumie przez Naukę Prawa politycznego?

Iak trzeba uważać Naród, dla wyrozumienia należycie prawa politycznego?

Kiedy Naród potrzebuie koniecznie Naywyżſzey Zwierzchności?

Do iakiego związku pociągaią potrzeby życia rolniczego?

Co naſtąpić musi w Narodzie z iego związku poſpolitego?

Które ſą właściwe charaktery władzy kraiowey?

Wielorako może bydź rozłożona władza naywyżſza w kraiu?

Iaki związek intereſsów zachodzi między narodem i uſtanowioną od niego Zwierzchnością?

Które ſą powinności Naywyżſzey Zwierzchności ku całemu Narodowi? — Co się przez każdą wſzczegolności rozumi?

Które ſą prawa teyże naywyżſzey Zwierzchności?

Iakim ſpoſobem może być dana od Zwierzchności obrona zewnętrzna i wewnętrzna?

Co się rozumie przez urząd ſądowy, i na czym polega?

Co

Co przez powſzechną Inſtrukcyą rozumieć mamy ?
Iak wielka ieſt potrzeba w Narodzie powſzechney inſtrukcyi ?
Iak tey drugiey powinności Naywyżſza Zwierzchność zadoſyć uczynić może ?

U W A G I

Nad wymową wolną i wiązaną (Oratione soluta & ligata)

Potrzeba tłumaczenia się wprowadziła wymowę w ſpołeczność.
Dawnych wymowa krótkiemi tłumaczyła się słowy.
W Rzeczypoſpolitych wymowa ſtała się Rządu ſprężyną.
Wielość prawideł tyczących się wymowy zdaie się bydź mniey potrzebną.
Trzy ſą doſtateczne wymowy zrzódła : Poięcie rzeczy , ſerce czułe , i piękne przykłady.
Spoſoby nabycia i zażycia czułości.
Iaki ieſt ſpoſób natężenia myśli do zdobycia się na żywe opiſanie rzeczy?
Skąd i iak piękne wymowy wzory zbierać ?
W dobieraniu wyrazów iak oſtróżnym bydź potrzeba ?
Czy można wymownym ſtać się w naſzym Polſkim ięzyku?
Czyli też ſłuży do wymy zważenie okoliczności , i iak ich użyć można ?
Krótkie wyrazy zawſze nas mocniey uderzaią niżeli o tymże ſamym przydłużſza mowa.
Iak ieſzcze piękność wymowy powiękſzyć można ?
Oprócz uwag wzwyż wzmiankowanych uczyli się Uczniowie tey klaſsy Retoryki X. Konarſkiego , z którey dadź ſprawę gotowi.

IĘZYK ŁACINSKI.

Mowy Cycerona.

Oratio pro Rege Dejotaro. — In Catilinam. — Pro Marco Marcello.
Tych mów argumenta powiedzą, Rozbior każdey zoſobna okażą; z pamięci ie mówić, i na ięzyk Oyczyſty tłumaczyć będą.

Ody

Ody z Horacyusza.

Ode III. Libri II. De ferenda moderate utraque fortuna. — Ode IV. Libri II. De brevitate Vitæ. — Ode XV. In ſui ſæculi luxum. — Epodon VII. Execratio belli Civilis.

PRAWO CYWILNE NARODU POLSKIEGO.

Co ieſt Prawo Cywilne, i które ſą gatunki prawa cywilnego Polſkiego?

Które ſą kondycye aby zwyczay miał moc Prawa?

Podział Prawa Cywilnego Polſkiego.

o Osobach.

Stan Szlachecki.

Iaki ieſt podział Oſob ſtanu świeckiego w Narodzie naſzym?

Do czego ſą obowiązani otrzymuiący Indigenat lub Nobilitacyą? — Iakie ſą Przywileie Szlachty Polſkiey?

Przez co Szlachectwa kleynot utracony bydź może?

Gdzie i iakim ſpoſobem czyni się wywód Szlachectwa?

Które ſą kary przepiſane na niedowodzących ſzlachectwa, lub zarzucaiących iego nieprawość.

O Tatarach.

Stan Duchowny.

Które ſą Prawa i Przywileie Duchownych?

Kto i pod iakim warunkiem czynić może fundacye klaſztorów? — W iakim wieku młodzież zabierać się może do zakonu?

Wſtępuiący do klaſztoru iaką część korzyſtać może z ſubſtancyi prawem natury na siebie przypadaiącey?

Co ſą Annaty, i czy prawem naſzym nie ſą zabronione?

Po zmarłych duchownych iak prawo rozrządza ſukceſsyą dla krewnych.

Mogąż duchowni coraz więcey Dóbr ziemſkich przyſpoſabiać?

Iaką prowizyą od Summ duchowni brać powinni?

Czy iakie podatki płacą duchowni. — O Dziesięcinach.

Stan Mieyski.

Wielorakie ſą w Polſzcze miaſta, i iakie przywileie miaſt Królewſkich?
Wielorakie ſą miaſta ſzlacheckie, i czym się różnią od Królewſkich.
Możeż jurysdykcya mieyſka rozciągać się na Szlachtę?
Czyli Szlachcie wolna poſseſsya w miaſtach?
Względem kamienic puſtych i zadłużonych iakie ſtanęły Prawa?
W których Dykaſteryach ludziom ſtanu mieyskiego patronizować pozwolono?
Iakie ſą Prawa Cudzoziemców i Dyſsydentów?
Iakie wolności pozwolono żydom, i co za podatek włożony na nich. — O Neoſitach.

Stan Poddanych.

Podział poddanych w Polszcze. — Stan ich dawny i teraznieyſzy. — Powinności poddanych. — Uwolnienie poddango. — O Cyganach, Serbach, Wołochach.

O Rodzicach.

Prawa Rodziców względem dzieci. — Uwolnienie dzieci z pod władzy Rodziców. — Potomſtwo nieprawe.

O Tranzakcyach.

O Donacyach i Zapisach w powszechności.

Kto Tranzakcyi czynić niemoże? — Warunki wſzelkich tranzakcyi — Tranzakcye domowe przed Aktami. — O Sukceſsyi deſcendentium. — O ſukceſsyi pobocznych krewnych. — Kto traci prawa Sukceſsyi. — O prawie Kaduka. — O Sukceſsyi Małżonkow. — O Poſagu.

HISTO-

HISTORYA NARODU POLSKIEGO.

Początki Narodu Polskiego. — Dawne Granice Państwa. — Dzieie Xiążąt niepewne.

Przypadki znakomitsze pod Panowaniem	Mieczysława I. i następuiących Xiążąt i Królów do Władysława Jagiełły. Od Władysława Jagiełły do Zygmunta Augusta, od Zygmunta Augusta do Augusta III.

NA PRYWATNE CWICZENIA

Dawane były: wyiemki z Autorów łacińskich do przekładania. — Wynaydowania dowodów na dane założenia. — Listy i Mowy w niektórych materyach.

KLASSA

POCZĄTKOWA

JĘZYKA NIEMIECKIEGO.

Uczniowie tey Lekcyi dadzą dowod czytania, opowiedzą wieloraki Przedimek w niemieckim ięzyku, jak i kiedy go używać? Wiele ieſt form? ich różnica? Którego Rzeczowniki rodzaiu? do którey formy należą? ich wyięcie? iak się Przymiotniki tak z przedimkami iako i bez nich ſpadkuią? do którey formy należą? jak się ſtopniuią? i ich wyięcie? Którym ſpadkiem rządzą? wielorako przysłowki ſtopnia trzeciego formuią się? iak się ten przypadkuie, i który ma ſpadek?

O czaſowaniu ſłów foremnych, nieforemnych, zaimkowych, oſobiſtych; o ſłowach ſkładanych, ich użyciu, czaſach ſkładanych, ich wyięciu: Które ſłowa posiłkowe naywięcey używane? i kiedy których użyć należy? Które

re ſłowa przyymuią tryb bezokoliczny z przyimkiem ? a które nie? Które ſłowa czaſy ſwoie nie podług ięzyka Polſkiego odmieniać zwykły? co czas przyszły ſkładany i kiedy używany? Iak czaſami kończącemi się na *szy ąc* poſtąpić należy z rzeczeniem i bez? Kiedy się ſpadek pierwſzy po ſłowie kładzie, i iaki ſłów układ.

Przytym z pamięci naukę moralną i Rozmowy mowić będą, Bayki i Liſty tłumaczyć. Naoſtatek charakter formowany pokażą, i czytać będą Charaktery piſane.